

Vragenlijst Pedagogisch Klimaat voor kinderen van 8 tot 15 jaar *Group Climate Instrument for Children (GCIC) 8-15*

Handleiding

Herzien: november 2016

Auteurs:

Eefje Strijbosch (Juzt)

Peer van der Helm (Hogeschool Leiden, UvA)

Aan de ontwikkeling van de vragenlijst hebben meegewerkt:

Jan-Willem Eikelenboom, Els Kuijpers, Eline van de Veerdonk, Lianne Toonders (Maashorst)

Leon Spenkelink, Mariska Mecking, Miriam van Rijssen, Gwendolyn Sluiters, Inge Wouters, Judith Beernink (Juzt)

Laura van Voorst (Horizon)

Coleta van Dam (Praktikon)

Validering van de vragenlijst is mogelijk gemaakt door medewerkers en kinderen van:

Juzt

Horizon

Stichting Maashorst

Inleiding

Wat betreft de behandeling van jeugdigen in residentiële zorgvormen, is de aandacht lange tijd vooral uitgegaan naar specifieke methoden en therapieën, en is het pedagogisch leefklimaat een periode relatief onderbelicht gebleven. In de afgelopen jaren is hier verandering in gekomen, onder andere door onderzoek naar de invloed van het pedagogisch leefklimaat op de ontwikkeling van adolescenten in justitiële setting en open en gesloten jeugdzorgvoorzieningen (Schubert et al., 2012; Van der Helm, 2011). Uit deze studies blijkt dat een 'open' klimaat – gekenmerkt door groei, structuur, veiligheid, vertrouwen, onderling respect, warmte en responsiviteit – leidt tot een positieve ontwikkeling van jeugdigen op de langere termijn. Een 'gesloten' klimaat – gekenmerkt door gebrek aan structuur, verveling, onderlinge vijandigheid, repressie, pedagogische verwaarlozing of beheersmatig werken (straf) door medewerkers – is daarentegen juist gerelateerd aan een negatieve ontwikkeling. De neiging om strikte controle uit te oefenen, of juist toe te geven en ingrijpen te vermijden, houdt uiteindelijk vaak verband met een neerwaartse spiraal van agressie (Van der Helm & Stams, 2012).

Voor adolescenten en volwassenen is een instrument ontwikkeld om de beleving van het leefklimaat in beeld te brengen, de PGCI (Van der Helm et al., 2011). Dit instrument is gebaseerd op studies uit de jaren 70 in justitiële instellingen, en de dimensies hierin zijn 'ondersteuning', 'groei', 'sfeer' en 'repressie'. Voor kinderen/jeugdigen tot 15 jaar bestond een dergelijk instrument nog niet; de theoretische uitgangspunten van de PGCI boden echter hiervoor een goede basis, en dit leidde tot de ontwikkeling van de Group Climate Instrument for Children (GCIC). Voor de volledige wetenschappelijke onderbouwing van de GCIC, zie Strijbosch et al. (2014). Er is tevens een versie ontwikkeld voor kinderen van 4 tot 8 jaar (Strijbosch, 2016).

Opbouw van de schalen

De GCIC 8-15 bestaat uit twee schalen, namelijk de schaal 'open klimaat' die gekenmerkt wordt door vragen over vertrouwen, eerlijkheid en hulp van groepsleiding, en de schaal 'gesloten klimaat' die gedefinieerd wordt door vragen over wantrouwen, chaos, onrust en te weinig aandacht en hulp van groepsleiding. Opvallend is het verschil met de PGCI, waar 'open klimaat' ook als (hogere orde) factor naar voren komt, en daarnaast uit te splitsen is in de drie subschalen 'ondersteuning', 'groei' en 'sfeer'.

Open klimaat

Deze schaal, die bestaat uit 9 items (1-5-7-8-9-10-11-12-13), meet de mate waarin kinderen in hun groep een positief of open leefklimaat ervaren. Een hogere schaalscore duidt op een positievere ervaring. Een voorbeelditem: 'Ik kan naar de groepsleiding toe als ik hulp nodig heb'. Binnen deze schaal hoeven er geen items omgecodeerd te worden. De score op 'open klimaat' is het gemiddelde van de scores op de 9 bijbehorende items.

Gesloten klimaat

Deze schaal, die bestaat uit 5 items (2-3-4-6-14), meet de mate waarin kinderen in hun groep een negatief of gesloten leefklimaat ervaren. Een hogere score duidt op een negatievere ervaring. Een voorbeelditem: 'We lopen elkaar op de groep erg in de weg'. Binnen deze schaal moeten er twee items omgescoord worden, namelijk 3 en 6. De score op 'gesloten klimaat' is het gemiddelde van de scores op de 5 bijbehorende items, nadat items 3 en 6 zijn omgescoord.

Rapportcijfers in combinatie met de schaalscores

De kinderen worden ook gevraagd een rapportcijfer (1 = zeer slecht; 10 = zeer goed) te geven aan zes verschillende aspecten van het leefklimaat, namelijk: 'de ondersteuning die je krijgt van de groepsleiding', 'wat je hier leert', 'de sfeer op de groep', 'hoe de groep eruit ziet', 'de regels op de groep', en 'de veiligheid op de groep'. Er is ruimte voor de kinderen om hun rapportcijfers toe te lichten. De rapportcijfers kunnen dienen als controle van de schaalscores. Bijvoorbeeld, als kinderen ontevreden zijn over de hulp van groepsleiding zullen zij geneigd zijn om zowel op vragen in de 'open klimaat' schaal als op het aspect 'ondersteuning van groepsleiding' laag te scoren. Indien de schaalscores niet lijken te rijmen met de rapportcijfers is het mogelijk dit in het kader van de betrouwbaarheid te noemen in de rapportage van de onderzoeksresultaten. De opmerkingen van de kinderen dienen als toelichting van de rapportcijfers (geanonimiseerd!) opgenomen te worden in de rapportage, omdat het voor een instelling of groep relevante informatie is.

Ontwikkeling van de GCIC 8-15

Valideringsonderzoek

Strijbosch et al. (2014) hebben de betrouwbaarheid van de GCIC onderzocht in een groep van 117 kinderen (79 jongens, 38 meisjes) van in totaal 20 residentiële en 7 semi-residentiële groepen. De gemiddelde leeftijd van deze kinderen was 10.8 jaar. Er is bewijs gevonden voor een goede interne consistentie van de twee leefklimaat schalen. De Cronbach's alpha's waren als volgt:

Schaal 'Open klimaat': Cronbach's $\alpha = 0,91$

Schaal 'Gesloten klimaat': Cronbach's $\alpha = 0,71$

Tevens hebben Strijbosch et al. (2014) bewijs gevonden voor een goede constructvaliditeit van de GCIC 8-15. Dit bewijs werd gevonden in een confirmatieve factoranalyse op basis van de twee schalen 'open klimaat' en 'gesloten klimaat'.

Fit-maten

- ChiKwadraat = 89.29, df = 76, p = 0.141
- RMSEA = 0.039
- CFI = 0.980
- TLI = 0.976

Afname en scoring

Aanwijzingen voor afname

- De vragenlijst is geschikt om periodiek, een aantal keer per jaar, af te nemen bij alle kinderen van 8 tot 15 jaar die verblijven in een (semi-)residentiële jeugdzorginstelling.
- Vóór de afname van de vragenlijst ontvangen ouders een informatiebrief. Ze krijgen de gelegenheid om deelname van hun kind te weigeren. Richtlijn is dat ouders een week de tijd krijgen om eventueel bezwaar te maken tegen deelname.
- Het is aan te raden dat een PM-er van de groep bijtijds bij de kinderen aankondigt dat er iemand langs komt om een vragenlijst in te laten vullen over hoe het is op de groep.
- Afname wordt bij voorkeur uitgevoerd door iemand die bekend is bij de kinderen, maar niet rechtstreeks betrokken. Zoals een stagiaire van de locatie, of een pedagogisch medewerker van een andere groep op de locatie.
- De afname vindt bij voorkeur plaats in een rustige ruimte; de jeugdige krijgt de ruimte om de vragen individueel in te vullen, maar indien er vragen zijn is begeleiding in de buurt. Een aantal kinderen zal 1-op-1 begeleiding nodig hebben bij het invullen.
- Leg uit dat er geen foute antwoorden bestaan. Alles wat het kind zegt en invult is goed.
- Leg uit dat de groepsleiding de uitkomsten van het onderzoek niet te zien krijgt. De resultaten zijn dus anoniem.
- Reken per afname op 10 à 15 minuten.

Referentiegegevens

Op basis van een dataset met gegevens van de leefklimaatmetingen binnen jeugdzorginstellingen van 2012 t/m 2015, zijn voor de leefklimaat-schalen gemiddelden (*M*), standaarddeviaties (*SD*) en percentielscores berekend (Tabel 1). Geadviseerd wordt om bij het rapporteren van scores de resultaten van de eigen instelling/groep te vergelijken met de scores van de referentiegroep. De referentiegroep bestaat uit 278 kinderen (unieke cases) afkomstig van drie residentiële jeugdzorginstellingen. De gemiddelde leeftijd van deze kinderen was 11,7 jaar; 64% jongens en 36% meisjes. Er zijn nog geen betrouwbare referentiegegevens voor de semi-residentiële jeugdzorg, aangezien de vragenlijst daar tot op heden nog niet vaak is afgenomen.

Tabel 1. Gemiddelden, standaarddeviaties en percentielscores residentiële zorg.

	M	SD	Percentiel						
			5	10	25	50	75	90	95
Schaalscore Open klimaat	3,78	0,89	2,11	2,44	3,11	3,89	4,56	4,89	4,89
1. Ik kan naar de groepsleiding toe als ik hulp nodig heb	3,89	1,07	2,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
5. Ik vind dat ik hier aan mijn doelen werk	3,71	1,44	1,00	1,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
7. De groepsleiding houdt zich aan de afspraken	3,74	1,18	2,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
8. Als ik ergens een klacht over heb, wordt er iets mee gedaan	3,29	1,35	1,00	1,00	2,00	3,00	5,00	5,00	5,00
9. De groepsleiding is aardig voor mij	4,01	1,09	2,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
10. Ik vertrouw de groepsleiding	3,84	1,30	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00

11. De groepsleiding is eerlijk	4,17	0,98	2,00	3,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
12. Er zijn altijd voldoende mensen om mij te helpen op de groep	3,77	1,23	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
13. De groepsleiding begrijpt mij	3,60	1,24	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
Schaalscore Gesloten klimaat	3,02	0,82	1,60	2,00	2,40	3,00	3,60	4,00	4,40
2. Ik word gek van de drukte op de groep	3,56	1,32	1,00	1,00	3,00	4,00	5,00	5,00	5,00
3. Op de groep vertrouwen de kinderen elkaar (omgecodeerd; dus negatieve formulering!)	2,98	1,25	1,00	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	5,00
4. We lopen elkaar op de groep erg in de weg	2,59	1,30	1,00	1,00	1,00	3,00	3,00	4,00	5,00
6. Ik kan hier iedereen vertrouwen (omgecodeerd, dus negatieve formulering!)	3,39	1,28	1,00	2,00	2,00	3,00	5,00	5,00	5,00
14. De groepsleiding heeft het vaak te druk voor mij	2,59	1,23	1,00	1,00	2,00	2,00	3,00	4,00	5,00

Literatuur

Strijbosch, E.L.L., Van der Helm, G.H.P., Van Brandenburg, M.E.T., Mecking, M., Wissink, I.B., & Stams, G.J.J.M. (2014). Children in Residential Care: Development and Validation of a Group Climate Instrument. *Research on Social Work Practice*, 24(4), 462–469. <http://doi.org/10.1177/1049731513510045>

Strijbosch, E.L.L., Van der Helm, G.H.P., Stams, G.J.J.M., & Wissink, I.B. (2016). Young children (4-8 years) in group care: Development and validation of a group climate instrument. *Submitted for publication*.

Neem voor vragen over deze handleiding contact op met Eefje Strijbosch (e.strijbosch@juzt.nl)

BIJLAGE: de vragenlijst pedagogisch klimaat 8-15 / GCIC 8-15

Datum van afname: ___ - ___ - ____
 Organisatie: _____
 Team/ groep: _____
 Geslacht kind: m / v
 Geboortedatum kind: ___ - ___ - ____
 Code (clientreg.nr+ initialen) _____

Beste jongere,

Wij vinden het heel belangrijk om te weten hoe jij het vindt in de groep. Want als je iets niet fijn vindt, moet dit verbeterd kunnen worden. Daarom nemen we hierover in alle groepen van ... twee keer per jaar een vragenlijst af.

De antwoorden die jij geeft, worden **niet** gelezen door de groepsleiding. Nadat je de vragenlijst hebt ingevuld, mag je deze in de enveloppe doen en dichtplakken. De onderzoeker van ... gaat vertrouwelijk met jouw antwoorden om. De groepsleiding krijgt een overzicht van wat jullie als groep **samen** vinden. Dit is dus anoniem.

De groepsleiding zal de belangrijkste uitkomsten met de groep bespreken. Je mag ook zelf aan de groepsleiding vragen wat eruit is gekomen; je vult de vragenlijst tenslotte niet voor niets in.

Het is de bedoeling dat je de vragenlijst in je eentje invult. Neem de tijd om de vragen door te lezen. Bij de beantwoording van de vragen is je eerste indruk meestal de beste. Er zijn geen foute antwoorden. Kom je ergens niet uit, dan kun je hulp vragen aan degene die je de vragenlijst heeft uitgedeeld. Hij of zij zal ook zorgen dat jouw ingevulde vragenlijst naar de onderzoeker wordt opgestuurd.

Heel erg bedankt dat je mee wilt doen!

Eerst stellen we enkele vragen over jou zelf:

Ben je een jongen of meisje?	☐ Jongen ☐ Meisje
Hoe oud ben je? jaar
Wie is je mentor?	
Wat doe je het liefst? (meer dan één antwoord mag)	☐ Niks doen en TV kijken ☐ Spelletjes spelen ☐ Muziek luisteren ☐ Sporten ☐ Chillen met anderen ☐ iets anders, namelijk:
Wat wil je later worden?

Hoe vind je het op de groep?

Het gaat erom wat jij vindt. Er zijn geen foute antwoorden!

	Geef een rapportcijfer (1 is zeer onvoldoende; 10 allerbeste) voor:	Rapportcijfer	Waarom vind je dit? (geef een korte toelichting)
1.	De ondersteuning die je krijgt van de groepsleiding		
2.	Wat je hier leert		
3.	De sfeer op de groep		
4.	Hoe de groep eruit ziet		
5.	De regels op de groep		
6.	De veiligheid op de groep		

Omcirkel jouw antwoord bij de volgende vragen:

		Helemaal niet 	Een beetje niet	Er tussen in	Een beetje wel	Helemaal wel
Vragen over de groep						
1.	Ik kan naar de groepsleiding toe als ik hulp nodig heb	1	2	3	4	5
2.	Ik word gek van de drukte op de groep	1	2	3	4	5
3.	Op de groep vertrouwen de kinderen elkaar	1	2	3	4	5
4.	We lopen elkaar op de groep erg in de weg	1	2	3	4	5
5.	Ik vind dat ik hier aan mijn doelen werk	1	2	3	4	5
6.	Ik kan hier iedereen vertrouwen	1	2	3	4	5
7.	De groepsleiding houdt zich aan de afspraken	1	2	3	4	5
8.	Als ik ergens een klacht over heb, wordt er iets mee gedaan	1	2	3	4	5
9.	De groepsleiding is aardig voor mij	1	2	3	4	5
10.	Ik vertrouw de groepsleiding	1	2	3	4	5

		<i>Helemaal niet</i> 	<i>Een beetje niet</i>	<i>Er tussen in</i>	<i>Een beetje wel</i>	<i>Helemaal wel</i>
11.	De groepsleiding is eerlijk	1	2	3	4	5
12.	Er zijn altijd voldoende mensen om mij te helpen op de groep	1	2	3	4	5
13.	De groepsleiding begrijpt mij	1	2	3	4	5
14.	De groepsleiding heeft het vaak te druk voor mij	1	2	3	4	5